

Staroveké Grécko

- **Rozkladalo sa na ostrovoch** v Egejskom mori, Iónskom mori, Krétskom mori, Stredozemnom mori a na Balkánskom polostrove
Grécko geograficky : pevninské – severné – vrch Olymp
stredné – Delfi, Atény
južné – peloponézka časť – Sparta
ostrovné – Kréta, Samos, Lesbos
Maloázijské – Milétos, Efezos
- Je to **hornatý kraj** => málo poľnohospodárskej pôdy
- Má **členité pobrežie** => vytvárajú sa prístavy
- **Podnebie subtropické, vlhké** (letá teplé a suché, zimy studené a vlhké)
- **Živil sa** chovom oviec a kôz, rybolovom ; **dovážali** obilie, olivy a vínnu révu z kolónií
- **Dostatok nerastných surovín** na ostrovoch – meď (Cyprus), železo, ruda, mramor, žula
- Osídľovanie Grécka : Achájski, Dóri, Ióni

Delenie gréckych dejín

1. **Ostrovné : kykladská kultúra (3000 p.n.l.)**
minojské obdobie (2000 – 1200 p.n.l)
2. **Pevninské: mykénske obdobie (16.st. – 12.st.)**
homérske obdobie (12.st. – 8.st.)
archaické obdobie (8.st. – 6.st.)
klasické obdobie (6.st. – 338 p.n.l)
helenistické obdobie (338 p.n.l – začiatok n.l)

Minojské obdobie 20-12 stor. p.nl

- Civilizácia sa vyvíjala na Kréte – odvodený názov od kráľa Minoa
- Na Kréte sa stavali **obrovské paláce (labyrinty)** – najväčší v meste Knosos
- **Paláce** neslúžili len kráľ.rodine, ale aj vojenskej družine, remeselníckym dielňam – *sústredoval sa tu obchod*
- V palácoch bolo **redistributívne hospodárstvo**
- Na Kréte už v tomto období používali písmo : **piktografické** – obrázky
Lineárne písmo A – nie je rozlúštené
Lineárne písmo B – vznikla gr. abeceda
- Končí príchodom Achájcov na Krétu v 15. Storočí

Mykénska civilizácia 16-12.stor p.nl

- Vyvíjala sa o niečo neskôr, vyspelé štáty vznikali až v 17.stor. p.n.l
- **Strediskami boli Mykény, Argos, Tíryns, Sparta na Peloponéze; Théby, Orchomenos, Athény v strednom Grécku**
- Neboli paláce, ale **mohutné hrady** budované na vyvýšených miestach – býval tu panovník a jeho vojenská družina ; remeselníci a poľnohosp. obyv žilo v podhradí
- Myk. Gréci **prevzali lineárne písmo B**, ktoré si prispôbili
- Zachovali sa správy o vojne, kt. v 12.stor. viedli mykénski gréci proti obyv. Tróje
- **TRÓJSKA VOJNA** – začiatok v 12.stor. ; Achájski (gr.z pevninského Grécka) proti Trójanom

Príčina: únos krásnej Heleny (manželka spartského kráľa Menelea) ; uniesol ju Paris (syn trójskeho kráľa)

Trvala 10 rokov, písal o nej Homér – epos Ilias (o priebehu vojny), epos Odysea (o návrate domov)

Zúčastnil sa jej aj Agamemnon (našla sa jeho zlatá maska) (brat Menelea)

Frazeologizmy: trójsky kôň (dar pre Trójanov) – podfuk

Danajský dar – dar, kt. neprináša úžitok

Henry Schlieman – objavil základy Tróje a Mykén – 1876

- Obdobie končí príchodom Dórov a Iónov v 12. Storočí p.n.l

Homérske obdobie 12-8 stor.pnl

- Tzv. **obdobie temna** => kultúrny a hospodársky úpadok
- *Nepoužívalo sa písmo*
- O spoločnosti sa dozvedáme z Homérových diel – jediný zdroj informácií (Ilias a Odysea)
- Gréci žili v **rodovom zriadení**, na čele **kráľ – basileos** – a kráľovi pomáhala aristokracia (vyvinula sa z najstarších členov vojenských družín)
- *Najpočetnejšia vrstva* – slobodní remeselníci a roľníci

Archaické obdobie 8-6 stor. pnl

- Vytvárajú sa **mestské štáty – polis** – vznikali kvôli hornatému kraju; najznámejšie: Sparta, Atény
- Vládu aristokracie vystriedala vláda **demokracie** (vláda ľudu)
- Volilo sa **9 úradníkov – archontov** – rozdelili si medzi seba právomoci bývalého kráľa
- Vládli s **radou starších – aeropagom**
- **Eklézia** – ľudové zhromaždenie, na ktorom sa zúčastňovali všetci plnoprávni občania
- Grécka **demokracia je priama a otrokárska** – týkala sa len veľmi malého počtu obyv. (plnopráv)

Rozdelenie mestského obyvateľstva

1. **Plnoprávny občania** – slobodní muži nad 20 rokov, mali právo voliť a byť volení, mali vojenskú povinnosť
2. **Cudzinci** – nemali volebné právo, mohli žiť v meste => platba daní
3. **Otroci** – bezprávná vrstva, museli len pracovať

Veľká grécka kolonizácia – osídľovanie nových území

- Príčiny: nedostatok úrodnej pôdy (nemali kde vysádzať obilie) a rastúci počet obyvateľov
- *Osídľovali* pobrežie Čierneho mora, Malú Áziu (Efézos, Milétos), Severnú Afriku, pobrežie Španielska, pobrežie Francúzska (Masalia-dnešné Marseille), juh Apeninského polostrova (Neapol, Tarent), Sicíliu (Syrakúzy)
- Priebeh: z kolónií sa do Grécka *dováža lacné obilie* => grécki roľníci chudobnejú, zadlžujú sa a stávajú sa bezzemkami alebo otrokmi
- Grécki remeselníci a obchodníci vyvážajú tovar (hotové výrobky) do kolónií z čoho bohatnú a majetkom sa začínajú vyrovnávať aristokracii, ale nemajú politické práva, chcú mať podiel na moci => dochádza k reformám
- 594 pnl – **prvú reformu** uskutočnil **archont Solón**
  - o rozdelil *obyvateľstvo podľa veľkosti majetku do 4 tried, od veľkosti majetku záviseli politické práva a povinnosti*
  - o Ďalšia reforma – *vykúpil z otroctva aténskych bezzemkov z otroctva; problém však nevyriešil, lebo im nepridelil pôdu*
- Aristokracia odmietala reformy a preto v niektorých mestských štátoch bola nastolená **tyrania**, ktorá bola **namierená proti aristokracii a v prospech roľníkov a remeselníkov**

- V niektorých mestských štátoch bola nastolená **timokracia – vláda bohatých**
- V niekt. mest. štátoch bola nastolená **oligarchia – vláda urodzených a bohatých zároveň**

Sparta

- Vznikla z JZ časti Peloponézu
- *Od mladosti sa venovali športovému a vojenskému výcviku*
- Žili skromne a striedmo, mali úsečné a stručné vyjadrovanie – lakonické
- Deti žili vo vojenských družinách, v ktorých sa cvičili v boji so zbraňov, bývali v stanoch
- Narábať so zbraňov sa učili aj dievčatá, cvičili sa najmä v pozemnom boji, vojaci mali ťažké brnenie, používali oštepky a meče
- Všetkým dospelým **Spartanom pridelovali pozemky aj s otrokmi – heilóti** - , ktorí museli pracovať na pôde a odovzdávali určené množstvo potravín na ich výživu ; každý dostal rovnakí počet heilótov
- **Remeslá a obchod neboli rozvinuté**, venovali sa im len **cudzinci – perioikovia** – časť obyvateľstva, ktorí boli osobne slobodní, ale nemali politické práva a museli platiť dane
- **Na čele stáli 2 králi**, v čase vojny velili vojsku, v čase mieru riadili štát
- Ich **poradným orgánom** bola **rada starších – gerúzia** – členovia pochádzali zo starých aristokratických rodín
- **Činnosť kráľov kontrolovali 5 volení efori**
- Občania sa schádzali na **ľudových zhromaždeniach**, bol vyslovený súhlas/nesúhlas s návrhmi
- Spartská ústava je **typ zmiešanej ústavy** – obsahovala
  - o **monarchistické** (králi)
  - o **aristokratické** (gerúzia)
  - o **demokratické** (efori, ľudové zhromaždenia) **prvky**
- *Občianske práva nemali cudzinci, otroci, ženy a deti*
- Spartania vytvorili *spojenecké zmluvy* so štátmi na Peloponéze a tak vytvorili **bojový zväzok – peloponézsky spolok**

Klasické obdobie 6.stor.-338 pnl

- Ďalším reformátorom bol **Kleistenes**
- Rozdelil obyvateľstvo do **10 územných fýl** - každá fýla si volila/losovala **50 zástupcov do rady 500**(najvyšší poradný orgán) a každá jedna fýla si volila aj jedného vojenského **stratég**-voj.veliteľ =>*demokracia je širšia pri losovaní*
- Zaviedol **ostrakizmus – tzv. črepinový súd** – každý na ľud. zhromaždení (6000 ľudí) mohol na črepinu napísať meno človeka, o kt. si myslel, že *ohrozuje demokraciu*. Ak sa jeho meno vyskytlo *viackrát bol z Atén vyhnaný na 10 rokov*, mohol však používať svoj majetok(správca).

Grécko-perzské vojny 492-449 pnl

- **Príčiny:** Perzia chcela obsadiť grécke osady v Malej Ázii
- **Priebeh:** gr.osady si zavolali na pomoc Atény, Atény pomohli mestu Miléty a Sardy ; Perzia preto zaútočila na Grécko; perzským vojskám velil kráľ *Dareios*
- **1.perzská výprava - 492 - strokotanie pri myse Atos**
- **2.perzská výprava – 490 – vylodenie pri Maratóne** ->**aténsky veliteľ Miltiades** s vojskom **porazil** obrovskú **perzskú presilu** ->aténsky vojak Filipides utekal do Atén povedať, že zvíťazili – na jeho počesť sa dodnes behá *maratónsky beh*
- **3.perzská výprava – 480 – veľká bitka pri Termopylách** pod vedením *Xerxesa*, Aténčania povolali na pomoc *spartského kráľa Leonida*, no napriek tomu **Perzia vyháva** ; podľahlo tu 300 Spartánov, ktorých zradil vlastný vojak prezradením taktiky Peržanom
- Peržania sa dostali do Atén, ostatní Gréci sa stiahli na Peloponéz a Aténčania na ostrov Salamín

- **Peržania** vyplienili Atény, ale **Aténčania** ich porazili v námornej bitke pri ostrove **Salamíne**
- **Peržania** prezímali v Grécku, ale v roku **479 pred Kr.** utrpeli ďalšiu porážku pri **Platajoch**
- **Gréci vyhrávajú**, čo bolo nazvané „malým zázrakom“.
- **Mier** medzi Grékmi a Peržanmi bol **uzavretý v roku 449 – Kalliov mier**
- Zásľuhu na víťazstve malo hlavne aténske loďstvo
- Atény založili **Aténsky námorný spolok**, do kt. vstúpilo veľa gr. mestských štátov
- Po vojnách vládne v Aténach **Perikles** – nanovo ich vybudoval – dal postaviť tzv. **Dlhé hradby** – ochrana, dobudoval **Akropolu** – systém chrámov nad Aténami, dal vybudovať aj aténsky **prístav Pireos**, rozšíril demokraciu aj na chudobných – zaviedol **diéty**(platil remeselníkom a roľníkom za účasť na ľud. zhromaždení), mal funkciu stratéga
- Za jeho vlády **dochádza k občianskej vojne** ->peloponézskej vojne

Peloponézska vojna 431-404 pnl

- *Peloponézskeho spolok(Sparta) verzus aténskeho námorného spolok (Atény)*
- **Príčiny:** *Aténčania preniesli pokladnicu At.nám.spolku(Délskeho nám. spolok)do Atén z ostrova Délos=>brali si z nej peniaze iba pre seba*
- **Priebeh:** *v 1. fáze sa Sparta dostáva do Atén a vyplieňuje ich*
V 2. Fáze – boj bol vyrovnaný (Aténam sa darilo na mori, Sparte na súši), Sparťania prišli s fin. pomocou Peržanov
- **Výsledok:** *vyhrala Sparta, pretože **Atény boli v 405 porazené v bitke pri Aigospotame***
V Aténach boli zbúrané Dlhé hradby, zrušený Aténskeho námorný spolok, čiastočne nastolená aristokracia
- **Sparta však porazená v Korintskej vojne**, porazili ju Atény, Korint , **v roku 371 bola definitívne porazená**
- Oslabenie gr. mestských štátov využívala Macedónia
- **Macedónsky kráľ Filip II. roku 338 v bitke pri Chaironei porazil Grékov=>začiatok helenistického obdobia**

Macedónia

- Na severe Grécka
- V porovnaní s ostatnou časťou Grécka **zaostalejšia** – nemala prístup k moru, vládla tu rodová aristokracia(na čele kráľ a vojsko)
- Vojsko bolo typu tzv. **falanga** – šikmo radený oddiel vyzbrojený dlhými kopijami a oštepami, malo posilnené pravé krídlo, kto malo preraziť vojsko nepriateľa a napadnúť ho odzadu

Helenistické obdobie 338pnl-30pnl

- **Filip II.** – snaží sa získať prístup k moru, chce poraziť Perziu a vytvoriť jednotný štát ; **prístup k moru získal** získaním ostrova **Chalkidiké**
V roku **338 porazil grécke vojská** v bitke pri **Chaironei** a začal **zjednocovanie gr.mest.štátov**
Vo vojsku zaviedol **žold**
V roku 336 predčasne zomiera=>uvoľňuje miesto synovi Alexandrovi Macedónskemu
- **Alexander Macedónsky(Alexander III. Veľký)** – veľmi vzdelaný-vychovával ho Aristoteles
Stal sa **najväčším dobyvateľom** – dobyl 90% vtedy poznaného sveta ; vytvoril veľké vojsko ; **vytvoril jednotný gr.štát**-chcel v ňom zrovnoprávniť Grékov a Peržanov

Výpravy Alexandra Macedónskeho

- **334 – bitka pri Graniku** – dostal sa do Malej Ázie
- **333 – bitka pri Ise** – porazil perzského kráľa Darea III. , obsadil Foiníkiu
- **332 – dobyl Egypt** – vítali ho ako veľkého osloboditeľa
- **331 – bitka pri Gaugamelách** – pri Asýrii
- **330 – dostal sa do Baktrie**
- **327 – výprava do Indie**
- **324 – návrat do Babylonu**

V roku 323 predčasne zomiera ; mal koňa Bukefala ; **zakladal mestá** Alexandrie (okolo 30)- najvýznamnejšia je Alexandria v Egypte, kde sa nachádza knižnica

- Po Alexandrovej smrti bola **ríša** určitý čas provízorne **spravovaná diadochmi-úradníci** , preto sa v 280 rozpadla na **3 časti: Macedónia +Grécko ->Antigonovci**
Egypt ->Ptolemaiovci
Sýria ->Seleukovci

Grécke dejiny definitívne končia v roku 30 pnl- Egypt dobitý Rimanmi

Helenistická kultúra

- Názov podľa perzského názvu Grékov – heléni
- **Úradný jazyk** : gréčtina
- **Špecifikácia**: spájala prvky klasickej gréckej kultúry a orientálnej kultúry
- Orientuje sa na človeka žijúceho vo veľkej ríši; uznáva občana, ktorý nezasahuje do politiky
- **V umení** sa zobrazuje každodenný život, dôraz na realistický portrét – kalokagatia
- **Náboženstvo**: dochádza ku konfrontácií s orientálnym – nové božstvá
- **Veda**: filozofia sa rozčlenila na nové/iné vedy: *históriu, filológiu, matematiku*
- **Pamiatky**: maják na ostrove Faros (7 divov sveta), knižnica v egyptskej Alexandrii

Grécka kultúra

- Spolu s rímskou tvorí *antickú* – ovplyvnila kultúrny vývoj celej Európy a ovplyvňuje ho dodnes
- **PÍSMO**: prevzali od Kréťanov, bolo hláskové (24hláskov), tvorilo základ pre latinku
- **LITERATÚRA**: rozvíja sa v nej viacero žánrov:
  - o *eposy* (Homér-Illias, Odysea)
  - o *bájk*y (Ezop)
  - o *poézia* (poetka Sappó, Anakreón)
  - o *dráma* (Sofokles-Antigona, Kráľ Oidipus
Euripides – Trójanky
Aischylos – Pripútaný Prométeus)
  - o *komédia* (Aristofanes – Oblaky, Jazdci)
- **DIVADLO**: vyvinulo sa z osláv boha Dionýza(Bakchusa), najväčší rozmach v 6.stor.; hrávalo sa na amfiteátroch, hrali len muži v maskách ; bolo sprevádzané zborovým spevom a tancom
- **NÁBOŽENSTVO**: polyteistické (veria vo viac bohov)
- **OLYMPIJSKÉ HRY**: od roku 776pnl v gréckej Olympii, konali sa raz za 4 roky, súťažilo sa v športových a umeleckých disciplínach, mohli sa zúčastniť len muži, musel sa dodržiavať **posvätný mier** – ekechéria, víťazi získali slávu, vavrínový veniec a v meste im postavili sochu ; v 395 pnl boli OH **zakázané**, **obnovené** boli až v roku 1896 na podnet francúzskeho baróna Pierra de Coubertaina
- **HISTÓRIA**: Herodotos – otec histórie – **napísal Dejiny grécko-perzských vojen**
Tukydidés – **Dejiny Peloponézskej vojny**
Xenofón – opísal **dejiny Grécka po Peloponézskej vojne**
- **FILOZOFIA** : veda vied – rieši otázku existencie – *materialistická* (svet vznikol z nejakej hmoty)
idealistická (svet vznikol z vyššej moci)

Filozofi : Anaximandros

Anaximenés

Platón

Sokrates

Aristoteles

- Rozvinutý školský systém
- Uplatnenie **kalokagatie** – človek všestranne rozvinutý-telesne aj duševne –harmónia tela a duše; ideál gréckej výchovy
- **PRÍRODNÉ VEDY**: *matematika* – Pytagoras, Tales,Euklides

Fyzika – Archimedes

Astronómia – nadviazanie na vedomosti orientálnych štátov, vesmír nazývaný kozmos, študovali zákonitosti, stredom vesmíru bolo Slnko

Zemepis – dobrí moreplavci-nové územia, národy ; základy náuky o podnebí,povrchu Zeme,; významný geograf Ptolemaios

Lekárstvo – Hippokrates – Hippokratova prísaha lekárov

- **ARCHITEKTÚRA:** stavali sa najmä chrámy – najznámejší stavebný komplex je Akropola postavená na kopci nad Aténami – Partenon, centrum náboženské aj kultúrne základom boli stĺpy =>**3 slohy :dórsky, iónsky,korintský** – odlišujú sa hlavicami, materiál kameň, mramor, žula
- **SOCHÁRSTVO:** vyjadrenie pohybu, dokonalá stavba tela
Sochári: Myrón – Diskobolos
Feidias – socha boha Dia sediaceho na tróne
- **MALIARSTVO:** zachovalo sa len na keramike, prevažovala figurálna maľba

Frazeologizmy

- *Achillova päta* - ľahko zraniteľné, citlivé miesto niekoho
- *Pandorina skrinka* - prameň všetkého zla a biedy
- *Augiášov chliev* - pomenovanie pre prostredie , kde vládne chaos, špina, neporiadok
- *Damoklov meč* - neustále hroziace nebezpečenstvo
- *Preťať gordický uzol* - spleť, zložitá vec, ktorú treba rýchlo a rázne rozhodnúť
- *Sizyfovská práca* - namáhavá, ale zbytočná práca
- *Tantalove muky* - veľké, dlhodobé nadmerné telesné a duševné utrpenie